

СПРЯМОВАНІСТЬ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ШКОЛИ НА ЗБЕРЕЖЕННЯ І ЗМІЦНЕННЯ ЗДОРОВ'Я УЧНІВ: ДОСВІД ПЕДАГОГІВ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА

У статті проаналізовано змістові основи здоров'язберезувального навчання і виховання молодших школярів сучасної Польщі: навчальні і виховні програми, проекти щодо зміцнення здоров'я молодших школярів. З'ясовано, що завданням школи є здоров'язберігаюче виховання, спрямоване на формування звичок піклуватися про своє здоров'я і здоров'я інших, а також на створення комфортних умов для здоров'я. У польських школах на усіх етапах навчання зміцнення здоров'я здійснюється шляхом фізичного виховання, біології, суспільствознавства (навколишнього середовища), сімейного виховання і міжпредметних зв'язків. Польські школи працюють за такими освітніми і профілактичними програмами: "Чисте повітря навколо нас", "Моя дитина іде до школи", "Склянка молока", "Тримай форму", "Фрукти у школі", "Здорове харчування і фізична активність в школах", профілактична програма боротьби зі СНІДом і ВІЛ-інфекцією, "Не палить переді мною, будь-ласка".

Ключові слова: здоров'язберігаюче виховання, молодші школярі, початкова школа, освітні і профілактичні програми.

Постановка проблеми. Статистика стану здоров'я школярів в Україні сьогодні є досить невтішною. За даними Міністерства охорони здоров'я України, 90% усіх підлітків мають відхилення в загальному стані здоров'я. Із них 20% мають два та більше захворювань. Велике занепокоєння викликає збільшення кількості дітей, схильних до вживання алкоголю, тютюнопаління та наркоманії.

Відтак, важливим завданням школи сьогодні є виховання в дітей і молоді відповідального ставлення до власного здоров'я та здоров'я інших людей як до найвищих суспільних та індивідуальних цінностей, формування через освіту здорового способу життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій із проблеми. Проблема виховання здорового способу життя школярів сьогодні, в умовах національного відродження й інтеграції у європейський простір, перебуває в центрі уваги вітчизняних науковців (Т. Бойченко, О. Бондаренко, В. Звєкова, В. Коваль, В. Нестеренко, О. Омельченко, О. Філіпп'єва, ін.). Між тим, праць, де б висвітлювався європейський досвід здоров'язбереження, є вкрай обмаль. У контексті нашого дослідження особливе значення мають роботи зарубіжних дослідників М. Балицкого, И. Божека, Х. Ворони-Полянської, Б. Воунаровської, Г. Доліни-Зигмунт, Д. Дороти, Л. Зашенського, І. Йончика, И. Карського, К. Крушевського, Х. Мишунського, А. Пашкевича, К. Пухальського, М. Соколовської, Б. Суходольського, ін. Разом з тим, цілісного дослідження щодо вивчення спрямованості змістового компонента європейської шкільної освіти на збереження і зміцнення здоров'я учнів ще немає.

Мета статті – розкрити змістові основи здоров'язберезувального виховання молодших школярів у школах Польщі.

Виклад основного матеріалу. Під змістовими основами здоров'язберезувального виховання молодших школярів розуміємо аналіз навчальних, виховних програм і проектів щодо зміцнення здоров'я учнів.

Згідно Постанови міністра національної освіти від 23 листопада 2008 р. про головний навчальний план дошкільної і загальної освіти питання щодо зміцнення

здоров'я було уведено в навчальні плани усіх типів шкіл. Відтак, важливими завданнями щодо зміцнення здоров'я вихованців у Польщі є: знайомство один з одним; виявлення і розв'язання особистісних проблем зі здоров'ям; розуміння того, що уявляє собою здоров'я, навіщо і як піклуватися про нього, розвиток почуття відповідальності за своє здоров'я і здоров'я інших людей; зміцнення почуття власної гідності і упевненості у своїх здібностях, розвиток особистісних і соціальних навичок, які сприяють благополуччю і позитивній адаптації до завдань і проблем повсякденного життя; підготовка до участі у заходах з питань здоров'язбереження і створення здорового співтовариства [3, с. 12].

В початковій школі зберігають і формують здоров'я учнів на уроках фізичного виховання, суспільствознавства і у сім'ї. Аналіз навчальних програм цих предметів засвідчив, що учні 1–3 класів повинні знати: як доглядати за своїм тілом; як правильно харчуватися; що таке фізична активність; до чого може призвести відмова від профілактичних щеплень; для чого необхідно дотримуватися техніки безпеки [3].

Впродовж другого етапу навчання (4–6 класи початкової школи) учні засвоюють знання про: інфекційні захворювання; техніку безпеки у школі, на перервах, на уроках, під час проведення позакласних заходів і фізичних навантажень, під час перебування на екскурсіях, в походах, на воді, у горах, на дорогах; боротьбу із загрозами для здоров'я чи життя; надання першої допомоги при травмах [3, с. 21].

Впродовж третього і четвертого етапу навчання фізичне виховання містить блок “Виховання для здоров'я” і вивчається як інтегрований курс протягом одного семестру. Тут учні повинні: засвоїти правила дотримання особистої гігієни, принципи профілактики захворювань; навчитися надавати першу невідкладну допомогу при травмах і пораненнях; вміти долати стрес [3, с. 22].

Зазначимо, що введення проблеми здоров'я у шкільні програми є своєрідним “викликом” для польських шкіл: спеціалісти освітньої галузі і координатори шкільного виховання організують діяльність щодо зміцнення здоров'я учнів через зміст навчальних дисциплін, узгодження реалізації додаткових освітніх програм, взаємодію вчителів із шкільними медсестрою, психологом та іншими організаціями. Важливим елементом здоров'язберігаючої діяльності в школах є дотримання санітарних норм, відповідність меблів, освітленості класних кімнат цим нормам тощо.

2009 року у Польщі було підписано Угоду про співробітництво між Міністерством освіти, Міністерством охорони здоров'я і Міністерством спорту і туризму. Вона спрямована на: забезпечення взаємодії у галузі зміцнення здоров'я і профілактики проблем дітей і підлітків у школах і місцевих співтовариствах; вживання заходів з розвитку “Шкіл для здоров'я”; просування ідеї мережі таких шкіл і подальших дій у цій сфері на місцевому рівні, проведення сертифікації шкіл і установ, які входять до мережі шкіл сприяння здоров'ю; демонстрацію успішного досвіду і обмін досвідом між школами і освітніми установами у галузі зміцнення здоров'я і профілактики проблем у дітей і підлітків; розповсюдження знань і досвіду у галузі зміцнення здоров'я школярів шляхом міжнародного співробітництва; сприяння відповідній діяльності через засоби масової інформації.

Традиційними у школах сучасної Польщі стали Всесвітній день здоров'я (7 квітня), Всесвітній день без тютюну (31 травня), Європейський день обізнаності про антибіотики (8 листопада), Всесвітній день боротьби зі СНІДом (1 грудня). У ці

дні, як правило, проводять інформативні та розважальні свята, змагання, виставки, конкурси.

Майже у всіх воєводствах Польщі потужну роботу у зазначеній сфері проводять санітарно-епідеміологічні станції: окрім освітніх і профілактичних програм, вони організують і проводять тренінги у сфері здоров'язберезувального виховання для учителів та інших працівників школи [3, с. 22].

Крім навчальних дисциплін, здоров'язберезувальна тематика задекларована також у низці спеціальних освітніх і виховних профілактичних програм, які реалізуються у навчально-виховному процесі шкіл. Ці програми охоплюють різноманітні аспекти здоров'я, як-от: харчування, профілактика тютюнопаління, вживання наркотиків, ожиріння, серцево-судинних захворювань та ін. ("Моя дитина іде до школи", "Склянка молока", "Тримай форму", "Фрукти у школі", "Здорове харчування і фізична активність в школах", ("Чисте повітря навколо нас", "Не палить переді мною, будь-ласка", профілактична програма боротьби зі СНІДом і ВІЛ-інфекцією).

Розроблена обласною санітарно-епідеміологічною станцією міста Познань освітня програма "Моя дитина іде до школи" ("Moje dziecko idzie do szkoły", 2002) [7] розрахована на учнів перших класів та їх батьків. Її мета – підвищення освіченості батьків та їх дітей щодо оздоровчих умінь і навичок, формування у батьків усвідомлення своєї ролі у формуванні здорової особистості дитини, а також необхідності проведення профілактичних заходів вдома, необхідних для полегшення "входження" дитини у шкільне життя. Завдання програми спрямовуються на формування в учнів знань про гігієну праці в школі і вдома, про раціональне харчування, гігієну приготування і споживання їжі, про безпечне користування мобільними телефонами, про ергономіку навчання, ін. Результативність: запобігання страхів у дітей і їх батьків щодо проблем, пов'язаних із початком "шкільного" життя дитини; сприяння веденню здорового способу життя.

В контексті дослідження варто згадати програму "Склянка молока" ("Szklanka mleka", 2004) [8], розроблену з ініціативи Європейського Союзу. Цільовою групою цієї програми є учні різного віку, а виконавцями – адміністрація шкіл, учителі, учні та їх батьки. Логічними є мета програми (розвиток у дітей та молоді звичок "правильного" харчування шляхом збільшення споживання молока і молочних продуктів) і її завдання (заохочення дітей і молоді до споживання молока і молочних продуктів; сприяння принципам здорового харчування; усвідомлення поживної цінності молока і молочних продуктів). Результативність: збільшення кількості шкіл, які приймають участь у програмі (Польща тут є лідером серед інших європейських країн, задіяних у програмі; кількість молока і молокопродуктів, які постачаються у школи і споживаються учнями, є більшою, ніж у країнах "старої" Унії – Франції, Великобританії, Німеччини, Швеції, Фінляндії – де програма діє понад 20 років); споживання молока і молочних продуктів, які не викликають збільшення ваги і жирових відкладень, сприяє здоровому харчуванню і усвідомленню того, що молочні продукти є сучасною звичкою здорового способу життя, відтак – інвестицією у майбутнє.

Ще однією освітньою програмою щодо здорового способу життя, ініційованою Європейським Союзом, яка реалізується у школах сучасної Польщі, є профілактична програма "Фрукти у школі" ("Owoce w szkole", 2009) [9]. Її цільовою групою є учні 1–3 класів. Мета програми (подолання ожиріння у дітей шкільного віку шляхом дотримання правильного і здорового харчування, запобігання виникненню низки

захворювань) реалізується через такі завдання: внесення змін у щоденний раціон учнів – збільшення тут споживання фруктів і овочів; пропаганда здорового способу життя шляхом проведення здоров'язберігаючих заходів. Аналіз публікацій польських науковців, присвячених освітнім здоров'язберігаючим програмам [9], засвідчив, що у результаті реалізації програми “Фрукти у школі” збільшилося (до 80%) число учнів, які харчуються правильно, зміцнилися переконання дітей та їх батьків щодо шкідливості споживання жирної їжі, зменшилася кількість купівлі учнями солодощів у шкільних їдальнях тощо.

Розроблений за ініціативи Всесвітньої Організації Охорони Здоров'я проект “Здорове харчування і фізична активність у школах” (“Zdrowe żywienie i aktywność fizyczna w szkołach”, 2009) [5] має на меті знизити розповсюдженість надмірної маси тіла і ожиріння у дітей і підлітків. Проект адресовано учням початкових і середніх шкіл. В інформаційних джерелах щодо цього проекту ідеться про те, що саме у школі можна різними формами і методами розв'язати зазначену вище проблему, а надто – формувати в учнів практичні навички здорового харчування і фізичної активності; що діяльність школи у сфері здорового харчування і фізичної активності може сприяти кращим результатам школярів у науці, а також здійсненню ефективної реклами у сфері здоров'я. Така шкільна політика, на думку авторів проекту, підтримує реалізацію основної функції школи – освіти учнів, і сприяє піднесенню якості освіти через зміцнення здоров'я учнів. Результативність проекту: сприяє зменшенню кількості дітей із надвагою, веденню здорового харчування і занять фізичною культурою.

Основні завдання профілактичної програми боротьби зі СНІДом і ВІЛ-інфекцією (Krajowy Program Zwalczenia AIDS i Zapobiegania Zakażeniom HIV) [6] спрямовано на: зменшення розповсюдження ВІЛ-інфекції серед дітей шляхом забезпечення адекватного доступу до інформації; освіту і послуги з профілактики ВІЛ/СНІДу, як-от – проведення довгострокових профілактичних і освітніх програм для дітей і молоді, організація кампанії у ЗМІ, розширення мережі виконання тестів з ВІЛ-консультування шляхом професійного, міжнародного обміну досвідом боротьби з ВІЛ/СНІДом; покращення якості життя і доступу до медичної допомоги для людей, які живуть із ВІЛ/СНІДом, та їх сімей шляхом заохочення і підтримки діяльності неурядових і громадських організацій у сфері профілактики ВІЛ-інфекції. Цільовою групою є діти різного віку і дорослі, а виконавцями – адміністрація школи, педагоги, учні, санітарно-епідеміологічні станції. Результативність програми: сприяє обізнаності учнів про СНІД і ВІЛ-інфекцію, профілактиці захворювань, заохоченню учнів та їх батьків щодо здійснення безкоштовного тестування на виявлення ВІЛ/СНІДу, пропаганді здорового способу життя.

Цільовою групою програми “Чисте повітря навколо нас” (“Czyste powietrze wokół nas”, 1997) [2], створеної за ініціативи міністра освіти К. Хала (K. Hal) і фінансованої Міністерством освіти та Асоціацією з визволення від тютюнової залежності дитинства є діти у віці 5–6 років, які відвідують дитячі садки і школу, їх батьки і опікуни. Виконавці програми – учителі, адміністрація школи, учні та їх батьки. Мета програми (підвищення компетентності батьків щодо захисту дітей від впливу тютюнового диму, формування в учнів здатності розв'язувати ситуації, коли вони знаходяться у прокуреному приміщенні, або коли дорослі палять поряд із дітьми) реалізується через такі завдання: підвищення освіченості батьків про важливість їх ролі у розвитку здоров'я їх дітей, особливо – у профілактиці куріння; покращення навичок батьків щодо підтримки дітей у соціальних ситуаціях, коли

останні піддаються тютюнового диму; освіченість дітей про місця, де вони можуть піддаватися дії тютюнового диму і його негативному впливу на здоров'я організму, який формується [2, с. 8–24]. Результативність програми: дозволяє організовувати різноманітні заходи для дітей з використанням загальної методології; підвищує освіченість батьків про небезпеку пасивного і активного куріння; вчить дітей і дорослих упевненості в собі, захищати свої права; вчить дітей, як діяти у ситуаціях, де інші люди палять; розширення знань про шкідливість куріння; не потребує великих інвестицій в економіку; має гарні навчальні і виховні матеріали.

Відзначимо також програму “Nie pal przy mnie, bądź-laska” (“Nie pal przy mnie, proszę”, 2010) [4], створену педагогами, лікарями, психологами Варшавського інституту матері та дитини. Головною метою цієї програми, яка розрахована на учнів 1–3 класів, є зниження дії пасивного куріння на дітей. Як позитивне, відзначаємо, що навчально-методичні матеріали, розроблені до програми, містять низку розробок занять з детальним методичним описом їх структурних компонентів [4, с. 8–19].

Висновки. Аналіз освітніх і профілактичних програм, які реалізуються у початкових школах Польщі, засвідчує, що вони розроблялися різними державними і недержавними установами і організаціями на національному, обласному, районному та місцевому рівнях. Зміст цих програм дозволяє спрямувати навчально-виховний процес шкіл на комплексне розв'язання проблем, пов'язаних із здоров'ям учнів: об'єднання зусиль адміністрації шкіл, вчителів, учнів та їх батьків у справі збереження і зміцнення здоров'я учнів; підвищення освіченість школярів та їх батьків у сфері здорового способу життя – раціонального харчування, фізичної активності, профілактиці шкідливих звичок, ін.; створення зон, вільних від куріння; збільшення кількості учнів, які щодня споживають молоко, молочні продукти і фрукти; зменшення кількості дітей з надвагою.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо у висвітленні практичних і методичних аспектів розв'язання проблеми здоров'язбереження у польських школах в сучасних умовах, а також – у порівнянні цих процесів із відповідними в початкових школах України.

1. Leśniewska, K. *Moje dziecko w przedszkolu i szkole : poradnik dla rodziców uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi* / K. Leśniewska, E. Puchała. – Warszawa : Wydawca Ministerstwo Edukacji Narodowe, 2011. – 40 s.
2. *Program przedszkolnej edukacji antytytoniowej “Czyste powietrze wokół nas”* / J. Szymborski, A. Dobrowolska, A. Dzielska, Z. Juczyski, T. Kowalczyk, M. Lewandowska, N. Ogifska-Bulik, W. Zatoński // Zespół do Spraw Opracowania i Wdrożenia “Krajowego programu edukacyjnego dla dzieci w wieku przedszkolnym, ich rodziców i opiekunów”. – Warszawa : Departament Zdrowia Publicznego i Promocji Zdrowia, 2008. – 31 s.
3. Woynarowska, B. *Organizacja i realizacja edukacji zdrowotnej w szkole: poradnik dla dyrektorów szkół i nauczycieli szkół podstawowych* / B. Woynarowska // Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. – Warszawa, 2011. – 201 s.
4. Szymborski J. *Nie pal przy mnie, proszę: program edukacji antytytoniowej dla uczniów klas I-III szkół podstawowych* / Jan Szymborski, Witold Zatoński, Aldona Sito, Ewa Łukasiuk, Magdalena Korzycka-Stalmach, Agnieszka Małkowska-Szcutnik. – wyd. III. – Warszawa, 2009. – 39 s.
5. “Zdrowe żywienie i aktywność fizyczna w szkołach” (Healthy Eating and Physical Education in Schools (HEPS)). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ore.edu.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=244&Itemid=1102>. – Загол. з екрану. – Мова пол.
6. *Krajowy Program Zapobiegania Zakażeniom HIV i Zwalczenia AIDS opracowanego na lata 2012-2016*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://wsse.krakow.pl/strona2/index.php/obszarydzialan/promocja-zdrowia/72-krajowy-program-zapobiegania-zakazeniom-hiv-i-zwalczenia-aids>. – Загол. з екрану. – Мова пол.

7. Program edukacyjny “Moje dziecko idzie do szkoły”. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.wsse.rzeszow.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=301&Itemid=109>. – Загол. з екрану. – Мова пол.
8. Program “Mleko w szkole” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.arr.gov.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=93&Itemid=100. – Загол. з екрану. – Мова пол.
9. Trajer M. Program “Owoce w szkole” – realizacja i skuteczność w kształtowaniu nawyków żywieniowych u dzieci / Marzena Trajer, Krystyna Krzyżanowska // Roczniki ekonomii i rozwoju obszarów wiejskich. – Т. 99. – з. 2. – 2012. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.wne.sggw.pl/czasopisma/pdf/RNR_2012_T99_z2_s114.pdf. – Загол. з екрану. – Мова пол.

Content bases of healthsaving education of junior schoolchildren of Poland are analyzed in the article: educational and prophylactic programs, projects on strengthening health of junior schoolchildren. The task of school is the healthsaving education sent to forming a habit to care of the health and health of other people, and also on creation of favorable terms for a health. In Polish schools on all stages of educating strengthening of health comes true by means of physical education, biology, natural science (environment), domestic education and intersubject connections. Polish schools work on such educational and prophylactic programs, as: prophylactic program of fight against AIDS and HIV-infections, “Clean air round us”, “My child goes to school”, “Glass of milk”, “Hold a form”, “Fruit at school”, “Healthy feed and physical activity in schools”, “Does not smoke to me, please”.

Key words: *healthsaving education, junior schoolchildren, initial school, educational and prophylactic programs.*

УДК 377.36

ББК 74.564 (4Укр)

Лідія Сліпчишин

МЕТАФОРИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ЗАСІБ СМИСЛОВОГО НАПОВНЕННЯ РЕЗУЛЬТАТУ ТВОРЧОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ НАРОДНИХ ХУДОЖНІХ ПРОМИСЛІВ

У статті розкривається роль метафори у розвитку творчого мислення, розглядається пізнавальний потенціал метафоричного мислення і важливість його застосування в процесі підготовки майбутніх фахівців для народних художніх промислів і ремесел у професійно-технічних навчальних закладах.

Ключові слова: *творче мислення, метафора, художня творчість, фахівець народних художніх промислів, професійно-технічний навчальний заклад.*

Постановка проблеми. Сьогодні в суспільстві відбуваються соціально-економічні зміни, які впливають на всі сфери життєдіяльності людини. Торкнулися вони і художніх традицій різних народних ремесел і промислів (вишивка, ткацтво, народний одяг, ковальство тощо). Спостерігається тенденція до відродження і вдосконалення ремесла, а для його збереження і поширення популяризуються народні промисли і фахова освіта для їх опанування. Удосконалення творчої індустрії пов'язане із застосуванням нових технік, технологій, матеріалів, появою нової тематики, але найважливішим шляхом удосконалення є розкриття творчого потенціалу фахівців із використанням сучасних положень науки щодо способів розвитку творчого мислення. На відміну від нехудожньої творчості, в якій думка відштовхується від образу, в художній творчості думка за допомогою метафори лине до образу, в якому концентрується смисл продукту творчості.